ABDULLA QAHHORNING ENG SARA HIKOYALARI TAHLILI

Saidnazarova Odinabonu Saidolim qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Menejment fakulteti, Biznesni boshqarish yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Email: osaidnazarova@gmail.com

Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20078038

Annotatsiya: Ushbu maqolada yigirmanchi asr o'zbek adabiyotining eng nufuzli vakillaridan biri Abdulla Qahhorning "Anor", "Dahshat", "Bemor", "Mahalla" va "O'g'ri" hikoyalarining badiiy va mafkuraviy xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda yozuvchining ijtimoiy adolatsizlik, inson psixologiyasi, qashshoqlik, axloqiy mojarolar va o'zbek jamiyatining ma'naviy muhitini ixcham, ammo kuchli badiiy ifoda orqali tasvirlashdagi mahorati o'rganiladi. Qahhorning realistik uslubi, ramziy tasvirlari, kinoyasi va qahramonlarining psixologik chuqurligiga alohida e'tibor qaratilgan. Maqolada shuningdek, muallif o'z davrining ijtimoiy-madaniy muhitini qanday aks ettirgani va johillik, ikkiyuzlamachilik, tengsizlik va befarqlik kabi salbiy ijtimoiy hodisalarni yorqin hayotiy hikoyalar orqali qanday tanqid qilgani o'rganiladi. Tadqiqot qiyosiy va adabiy-tahliliy yondashuvlar orqali ushbu hikoyalarning zamonaviy adabiyotshunoslikdagi ta'limiy va estetik ahamiyatini ta'kidlaydi. Topilmalar shuni ko'rsatadiki, yozuvchining hikoyalari bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda, chunki ular o'quvchilar va adabiy fanga ta'sir ko'rsatishda davom etayotgan abadiy insoniy his-tuyg'ular, ijtimoiy muammolar va axloqiy muammolarni ochib beradi.

Kalit so'zlar: o'zbek adabiyoti, qisqa hikoya janri, realizm, badiiy talqin, ijtimoiy tanqid, psixologik tahlil, milliy o'ziga xoslik, ramziylik, istehzo, axloqiy qadriyatlar, adabiy tahlil, personaj tasviri, ijtimoiy muhit, badiiy mahorat.

Abstract: This article analyzes the artistic and ideological characteristics of the stories "Anor", "Dahshat", "Bemor", "Mahalla" and "O'g'ri" by Abdulla Qahhor, one of the most influential representatives of twentieth-century Uzbek literature. The study examines the writer's skill in depicting social injustice, human psychology, poverty, moral conflicts and the spiritual environment of Uzbek society through concise but powerful artistic expression. Particular attention is paid to Qahhor's realistic style, symbolic images, irony and the psychological depth of his characters. The article also examines how the author reflected the socio-cultural environment of his time and criticized negative social phenomena such as ignorance, hypocrisy, inequality and indifference through vivid life stories. The study emphasizes the educational and aesthetic significance of these stories in modern literary criticism through comparative and literary-analytical approaches. The findings show that the writer's stories remain relevant today, as they reveal eternal human emotions, social problems, and ethical issues that continue to influence readers and literary scholarship.

Keywords: Uzbek literature, short story genre, realism, artistic interpretation, social criticism, psychological analysis, national identity, symbolism, irony, moral values, literary analysis, character portrayal, social environment, artistic skill.

Аннотация: В данной статье анализируются художественно-идеологические особенности рассказов «Анор», «Дахшат», «Бемор», «Махалла» и «Огри» Абдуллы Каххора, одного из наиболее влиятельных представителей узбекской литературы XX века. Исследование рассматривает мастерство писателя в изображении социальной несправедливости, человеческой психологии, бедности, моральных конфликтов и

духовной атмосферы узбекского общества посредством лаконичного, но мощного художественного выражения. Особое внимание уделяется реалистическому стилю Каххора, символическим образам, иронии и психологической глубине его персонажей. В статье также исследуется, как автор отражал социокультурную среду своего времени и критиковал негативные социальные явления, такие как невежество, лицемерие, неравенство и безразличие, посредством ярких жизненных историй. Исследование подчеркивает образовательное и эстетическое значение этих рассказов в современной литературной критике с помощью сравнительного и литературно-аналитического подходов. Результаты исследования показывают, что рассказы писателя остаются актуальными и сегодня, поскольку они раскрывают вечные человеческие эмоции, социальные проблемы и этические вопросы, которые продолжают влиять на читателей и литературоведческую науку.

Ключевые слова: узбекская литература, жанр короткого рассказа, реализм, художественная интерпретация, социальная критика, психологический анализ, национальная идентичность, символизм, ирония, моральные ценности, литературный анализ, изображение персонажей.

Abdulla Qahhor XX asr adabiyotida o‘zbek hikoya janrining eng buyuk ustalaridan biri hisoblanadi. Uning hikoyalari o‘zbek nasrida o‘ziga xos o‘rin tutadi, chunki ular oddiy odamlarning ijtimoiy hayoti, psixologik holati, axloqiy qadriyatlari va ma’naviy dunyosini haqiqatga mos ravishda aks ettiradi. Qisqa hikoya, realistik tasvir va kuchli badiiy tasvirlar orqali Qahhor o‘zbek milliy adabiyoti rivojiga chuqur ta’sir ko‘rsatgan hikoyalar yaratishga muvaffaq bo‘ldi. Uning asarlari tilning soddaligi, ma’no boyligi, hissiy chuqurligi va o‘tkir ijtimoiy tanqidi bilan ajralib turadi. Bugungi kunda ham Qahhorning hikoyalari adabiyotshunoslarni o‘ziga jalb qilishda davom etmoqda, chunki ular zamonaviy jamiyatda dolzarb bo‘lib qoladigan umuminsoniy insoniy his-tuyg‘ular va ijtimoiy muammolarni ochib beradi.

Yozuvchining eng ajoyib hikoyalari qatorida “Anor”, “Dahshat”, “Bemor”, “Mahalla” va “O‘g‘ri” alohida badiiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega. Bu hikoyalar odamlarning og‘ir turmush sharoitlarini, jamiyatdagi qarama-qarshiliklarni, oilaviy munosabatlarni, qashshoqlikni, adolatsizlikni va shaxslarning ichki psixologik kurashlarini yorqin tasvirlaydi. Qahhor shunchaki voqealarni tasvirlamaydi; U o'z qahramonlarining yashirin his-tuyg'ulari, azoblari, umidlari va axloqiy ziddiyatlarini realistik va psixologik jihatdan kuchli hikoya qilish orqali fosh qiladi. Uning hikoyalari adabiyotning jamiyat ko'zgusi va axloqiy tarbiya vositasiga aylanishi mumkinligini ko'rsatadi.

"Bemor" hikoyasi jamiyat ichidagi qashshoqlik, johillik va ojizlikning fojiali oqibatlarini tasvirlaydi. Oddiy, ammo hissiy jihatdan kuchli sahnalar orqali muallif kasallik va iqtisodiy qiyinchiliklarga qarshi kurashayotgan oddiy oilaning azob-uqubatlarini tasvirlaydi. Hikoyada ijtimoiy befarqlik va kambag'al odamlarning tegishli tibbiy yordamga ega bo'la olmasligi tanqid qilinadi, shu bilan birga ota-onalarning fidoyiligi va insoniy mehr-shafqat tasvirlanadi. Hikoyaning hissiy intensivligi o'quvchilarni ijtimoiy tengsizlik va insoniy mas'uliyat haqida chuqur mulohaza yuritishga majbur qiladi.

Xuddi shunday, "O'g'ri" hikoyasi ijtimoiy adolatsizlik va oddiy odamlar boshidan kechirgan psixologik bosimni aks ettiradi. Ushbu hikoyada Qahhor korruptsiya, nohaqlik va begunoh shaxslarga nisbatan adolatsiz munosabatni fosh qilish uchun istehzo va satiradan mohirona foydalanadi. Hikoya ijtimoiy tizimlar va mas'uliyatsiz amaldorlar oddiy fuqarolar hayotiga qanday salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ochib beradi. Shu bilan birga, hikoya yozuvchining hazilni chuqur ijtimoiy tanqid bilan birlashtirish qobiliyatini namoyish etadi, bu uning badiiy uslubining o'ziga xos xususiyatlaridan biriga aylandi.

“Mahalla” hikoyasi o‘zbek adabiyotida muhim o‘rin tutadi, chunki u qo‘shnichilik jamoasidagi ijtimoiy muhit, an’analar va insoniy munosabatlarni tasvirlaydi. Qahhor ushbu hikoya orqali an’anaviy o‘zbek jamiyatining jamoaviy turmush tarzini, odamlarning o‘zaro ta’sirini va axloqiy muhitini tasvirlaydi. Mahalla nafaqat jismoniy joy, balki inson xulq-atvori, axloqiy qadriyatlari va jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi ijtimoiy institut sifatida ham namoyon bo‘ladi. Yozuvchi jamoaviy hayotning ijobiy va salbiy tomonlarini mohirona taqdim etadi, ijtimoiy bosim, g‘iybat va jamoatchilik fikri shaxslarga qanday ta’sir qilishini ko‘rsatadi.

“Anor” hikoyasida ramziy ma’no va psixologik tavsif markaziy badiiy elementlarga aylanadi. Anor ramzi umidlar, orzular, oilaviy qadriyatlar va qahramonlar o‘rtasidagi hissiy munosabatlarni aks ettiradi. Qahhor oddiy kundalik voqealardan foydalanib, chuqur insoniy his-tuyg‘ular va ijtimoiy voqelikni ochib beradi. Hikoyaning soddaligi inson qadr-qimmati, sevgisi, fidoyiligi va hayot qiyinchiliklari bilan bog‘liq chuqur falsafiy ma’noni yashiradi. Ushbu badiiy yondashuv yozuvchining oddiy ko‘rinadigan vaziyatlardan muhim ijtimoiy va axloqiy ma’nolar yaratishdagi ajoyib qobiliyatini namoyish etadi.

“Dahshat” hikoyasi qo‘rquv, psixologik taranglik va johillik va xurofotning fojiali oqibatlarini ochib beradi. Ushbu hikoyada muallif qo'rquvning inson ongini qanday boshqarishi va xatti-harakatlariga ta'sir qilishi mumkinligini ochib beradi. Qahhor jonli tasvirlar va hissiy jihatdan qizg'in sahnalar orqali eskirgan e'tiqodlarni va jamiyat ichidagi ratsional fikrlashning yo'qligini tanqid qiladi. Hikoyadagi psixologik realizm o'quvchilarga qahramonlarning hissiy holatini his qilish va ijtimoiy qoloqlik va ma'naviy zulmatning halokatli ta'sirini tushunish imkonini beradi.

Qahhor hikoyalarining eng muhim xususiyatlaridan biri realizmdir. Yozuvchi o'z qahramonlarini idealizatsiya qilmaydi yoki voqealarni sun'iy ravishda bo'rttirib ko'rsatmaydi. Buning o'rniga u hayotni haqiqatga mos ravishda tasvirlaydi, oddiy odamlar va kundalik vaziyatlarga e'tibor qaratadi. Bu realistik yondashuv uning asarlarining ijtimoiy ta'sirini kuchaytiradi va o'quvchilarga adabiy qahramonlardagi haqiqiy insoniy tajribalarni tanib olish imkonini beradi. Uning hikoyalarida ko'pincha kambag'al oilalar, ishchilar, qariyalar, ayollar va hayoti jamiyatning kengroq muammolarini aks ettiruvchi ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar tasvirlangan.

Qahhorning badiiy mahoratining yana bir muhim jihati psixologik tahlildir. Muallif o'z qahramonlarining ichki dunyosiga, ularning hissiy azob-uqubatlariga, axloqiy muammolariga, qo'rquvlariga, umidlariga va shaxsiy kurashlariga katta e'tibor beradi. Muloqot, ramziy tafsilotlar va ixcham hikoya orqali u o'quvchilar uchun esda qolarli bo'lgan psixologik jihatdan ishonarli obrazlar yaratadi. Ijtimoiy tanqidni chuqur psixologik tushuncha bilan birlashtira olish qobiliyati uni o'z davrining boshqa ko'plab yozuvchilaridan ajratib turadi. Bundan tashqari, Qahhorning hikoyalari muhim tarbiyaviy va axloqiy ahamiyatga ega. Ular o'quvchilarni adolat, halollik, mehr-shafqat, insoniylik va ijtimoiy mas'uliyat haqida o'ylashga undaydi. Yozuvchi mehr-oqibat, hamdardlik va axloqiy halollikni targ'ib qilish bilan birga ochko'zlik, ikkiyuzlamachilik, befarqlik, johillik va xudbinlik kabi salbiy fazilatlarni tanqid qiladi. Shuning uchun uning hikoyalari adabiyot ta'limi va axloqiy tarbiyada muhim rol o'ynashda davom etmoqda.

Adabiy nuqtai nazardan, "Anor", "Dahshat", "Bemor", "Mahalla" va "O'g'ri" hikoyalari o'zbek realistik nasrining rivojlanishining muhim namunalari hisoblanadi. Ular o'zbek hikoya qilish an'analarining boyligini va milliy adabiyotda badiiy usullarning evolyutsiyasini namoyish etadi. Yozuvchining ixcham uslubi, ifodali tili, ramziy tasvirlari va ijtimoiy realizmi zamonaviy o'zbek nasri estetikasining shakllanishiga katta hissa qo'shdi.

Ushbu maqola ushbu hikoyalarning tematik, badiiy, psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini adabiy tahlil orqali tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot yozuvchining inson psixologiyasi, ijtimoiy tanqid, ramziylik, realizm va axloqiy qadriyatlarni tasvirlashiga qaratilgan. Bundan tashqari, maqolada Qahhor hikoyalarining zamonaviy dolzarbligi va ularning o‘zbek adabiy tafakkuri va milliy madaniy o‘ziga xosligi rivojiga qo‘shgan hissasi baholanadi.

“Dahshat” hikoyasining tahlili

Abdulla Qahhorning “Dahshat” hikoyasi o‘zbek realistik nasrining eng psixologik jihatdan kuchli va ijtimoiy tanqidiy namunalaridan biri hisoblanadi. Ushbu hikoyada yozuvchi qo‘rquv, xurofot, ijtimoiy zulm va an’anaviy ijtimoiy muhitdagi ayollarning fojiali holatini mohirona tasvirlaydi. Qisqa, ammo hissiy jihatdan kuchli hikoya orqali Qahhor nafaqat shaxsning psixologik azob-uqubatlarini, balki o‘sha tarixiy davrda jamiyatda mavjud bo‘lgan kengroq axloqiy va madaniy muammolarni ham ochib beradi. Hikoya o‘zbek adabiyotida muhim o‘rin tutadi, chunki u realizm, psixologik tahlil va ijtimoiy tanqidni ajoyib badiiy mahorat bilan birlashtiradi. Hikoya sovet davrida, o‘zbek adabiyoti tobora ko‘proq ijtimoiy realizmga, eskirgan an’analarni tanqid qilishga va ijtimoiy tengsizlikni tasvirlashga e’tibor qaratgan davrda yozilgan. 1930-1940-yillarda ko‘plab o‘zbek yozuvchilari johillik, ayollar erkinligi, xurofot va eski an’analar va zamonaviy tafakkur o‘rtasidagi ziddiyat kabi mavzularni yoritib berishgan. Qahhor ham bu adabiy jarayonda faol ishtirok etgan. Biroq, asosan mafkuraviy shiorlarga tayangan ko'plab yozuvchilardan farqli o'laroq, Qahhor ijtimoiy muammolarga psixologik realizm va insoniy fojia orqali yondashgan. "Dahshat"da u shunchaki eski urf-odatlarni ochiq tanqid qilmagan; aksincha, u ularning halokatli oqibatlarini qahramonlarining hissiy tajribasi orqali namoyish etgan.

Hikoyaning markazida qo'rquv va qattiq an'analar hukmronlik qiladigan patriarxal ijtimoiy muhitda yashovchi mazlum ayol obrazi turadi. Hikoyada aks etgan tarixiy davrda Markaziy Osiyo jamiyatidagi ko'plab ayollar qattiq ijtimoiy cheklovlarga duch kelishgan. Erta turmush qurish, cheklangan shaxsiy erkinlik, ijtimoiy bosim va oilaviy hokimiyatga itoatkorlik son-sanoqsiz ayollarning hayotini shakllantirgan. "Dahshat"dagi ayol qahramonning tajribalari orqali Qahhor bu voqelikni badiiy tarzda ochib beradi. Yozuvchi qo'rquvni nafaqat hissiy holat sifatida, balki johillik, xurofot va tengsizlik tufayli yaratilgan ijtimoiy hodisa sifatida ham taqdim etadi.

"Dahshat" sarlavhasining o'zi chuqur ramziy ma'noga ega. "Dahshat" so'zi dahshat, dahshat yoki kuchli qo'rquv degan ma'noni anglatadi. Hikoyada qo'rquv inson xatti-harakati va ongini boshqaradigan psixologik kuchga aylanadi. Qahhor qo'rquv inson qadr-qimmatini qanday zaiflashtirishi, o'ziga ishonchni yo'q qilishi va shaxslarni ojizlikka majbur qilishi mumkinligini ko'rsatadi. Hikoya davomida qorong'ulik, sukunat, noaniqlik va hissiy taranglik muhiti bu psixologik ta'sirni kuchaytiradi va o'quvchida xavotir hissini yaratadi.

Hikoyaning eng muhim badiiy yutuqlaridan biri uning psixologik realizmidir. Qahhor qahramonlarning ichki hissiy holatini mohirona tasvirlaydi. U uzoq tushuntirishlar o'rniga tafsilotlar, imo-ishoralar, sukunat va atrof-muhit tavsiflaridan foydalanib, psixologik taranglikni ochib beradi. Qahramon boshidan kechirgan qo'rquv asta-sekin kuchayib boradi va o'quvchilar ham xuddi shunday hissiy bosimni his qila boshlaydilar. Bu usul yozuvchining inson psixologiyasini chuqur tushunishini va oddiy badiiy vositalar orqali hissiy realizmni yaratish qobiliyatini namoyish etadi.

Hikoya, shuningdek, jamiyat ichidagi xurofot va irratsional e'tiqodlarning ta'sirini aks ettiradi. Asarda tasvirlangan tarixiy davrda ko'p odamlar mistik qo'rquvlar, g'ayritabiiy xavflar va an'anaviy afsonalarga ishonishgan. Bunday e'tiqodlar ko'pincha odamlarning qarorlari va xatti-harakatlarini ratsional fikrlashdan ko'ra kuchliroq boshqargan. Qahhor bu ijtimoiy holatni jaholat va qo'rquv shaxslarni psixologik jihatdan qanday qilib qamoqqa olishi mumkinligini ko'rsatib tanqid qiladi. Hikoya ta'lim va ma'rifatning yo'qligi qo'rquv inson hayotini boshqaradigan muhitni yaratishini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, “Dahshat”ni ijtimoiy izolyatsiya va yolg‘izlik haqidagi hikoya sifatida talqin qilish mumkin. Bosh qahramon hissiy jihatdan yolg‘iz ko‘rinadi, boshqalardan qo‘llab-quvvatlash yoki tushunish topa olmaydi. Bu hissiy izolyatsiya hikoyada tasvirlangan psixologik azoblarni kuchaytiradi.

Qahhor ijtimoiy zulm nafaqat jismoniy erkinlikni cheklabgina qolmay, balki insonning ichki ma'naviy dunyosiga ham zarar yetkazishini mohirona namoyish etadi. Shuning uchun hikoyadagi fojia nafaqat individual, balki ijtimoiy va axloqiy jihatdan hamdir. Hikoyaning yana bir diqqatga sazovor jihati - bu yozuvchining tili va hikoya qilish uslubi. Qahhor ixcham, sodda va tabiiy tildan foydalanadi, ammo har bir jumla kuchli hissiy va badiiy ma'noga ega. U keraksiz tavsiflardan qochadi va puxta tanlangan tafsilotlar orqali psixologik taranglikni yaratadi. Bu stilistik soddalik uning nasrining o'ziga xos xususiyatlaridan biriga aylandi. Adabiyotshunoslar ko'pincha Qahhorning oddiy kundalik vaziyatlar va qisqa dialoglar orqali chuqur ijtimoiy va psixologik g'oyalarni ifoda eta olganini ta'kidlashadi.

Tabiat va atrof-muhit ham hikoyada muhim ramziy rol o'ynaydi. Zulmat, sukunat, tungi sahnalar va bo'sh joylar qo'rquv va noaniqlik muhitiga hissa qo'shadi. Bu atrof-muhit tavsiflari tasodifiy bezak elementlari emas; ular qahramonning ichki hissiy holatini aks ettiradi. Bunday ramziylik hikoyaning psixologik realizmini kuchaytiradi va uning o'quvchilarga badiiy ta'sirini oshiradi.

Hikoya o'zbek adabiyotida ayollarning vakili nuqtai nazaridan ham muhimdir. Yigirmanchi asrning boshlarida ayollar erkinligi masalasi Markaziy Osiyo adabiy va ijtimoiy munozaralarida markaziy mavzulardan biriga aylandi. Ko'plab jadid ziyolilari va keyinchalik Sovet davri yozuvchilari ayollar zulmi va ijtimoiy tengsizlikka murojaat qilishdi. Qahhor "Dahshat" asarida cheklangan ijtimoiy normalar ichida qolgan ayollarning hissiy azoblari va zaifligini tasvirlash orqali ushbu adabiy an'anaga hissa qo'shadi. Biroq, u oddiy targ'ibotdan qochadi va buning o'rniga ijtimoiy adolatsizlik ortidagi insoniy psixologik tajribaga e'tibor qaratadi.

Adabiy tanqidchilar ko'pincha Qahhorning hikoyalari o'z davrining ko'plab mafkuraviy asarlaridan badiiy haqiqiyligi va psixologik chuqurligi tufayli farq qilishini ta'kidlaydilar. "Dahshat" asarida ijtimoiy xabar sun'iy ravishda majburlash o'rniga, hikoyadan tabiiy ravishda paydo bo'ladi. O'quvchilar johillik va zulmning zararli oqibatlarini to'g'ridan-to'g'ri siyosiy ko'rsatmalar o'rniga hissiy tajriba orqali tushunishadi. Bu badiiy noziklik Qahhorning hikoyalari nima uchun ta'sirchan va dolzarb bo'lib qolishini tushuntiradi. Hikoya shuningdek, o'zbek realistik adabiyotining kengroq xususiyatlarini aks ettiradi. O'zbek nasridagi realizm hayotni haqiqatga mos ravishda tasvirlashga, ijtimoiy qarama-qarshiliklar, oddiy odamlar va axloqiy muammolarga e'tibor qaratishga qaratilgan. Qahhor bu an'anaga amal qilib, uni psixologik murakkablik va badiiy ramziylik bilan boyitdi. Uning qahramonlari mavhum mafkuraviy shaxslar emas; ular real ijtimoiy sharoitlar tomonidan shakllangan hissiy jihatdan ishonarli shaxslardir.

Bundan tashqari, "Dahshat" qo'rquvning ijtimoiy nazorat mexanizmiga aylanishi mumkinligini ko'rsatadi. Bosh qahramonning psixologik holati an'anaviy jamiyatda mavjud bo'lgan kengroq bosim muhitini aks ettiradi. Hikoyadagi qo'rquv nafaqat shaxsiy his-tuyg'ular bilan, balki itoatkorlik, qaramlik va erkinlikning yo'qligi bilan ham bog'liq. Ushbu tasvir orqali Qahhor mustaqil fikrlash va inson qadr-qimmatini bostiruvchi tizimlarni tanqid qiladi.

Zamonaviy nuqtai nazardan qaraganda, hikoya umuminsoniy his-tuyg'ular va ijtimoiy muammolarni ko'rib chiqqani uchun dolzarb bo'lib qolmoqda. Qo'rquv, psixologik bosim, gender tengsizligi, johillik va hissiy izolyatsiya zamonaviy jamiyatlarda turli shakllarda mavjud bo'lib qolmoqda. Shuning uchun zamonaviy o'quvchilar hali ham hikoya bilan hissiy jihatdan bog'lanishlari va uning mavzularini hozirgi ijtimoiy voqelik doirasida talqin qilishlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, "Dahshat" o'zbek adabiyotidagi eng muhim psixologik hikoyalardan biridir. Realistik hikoya, ramziy tasvirlar va chuqur psixologik tahlil orqali Abdulla Qahhor qo'rquv, xurofot va ijtimoiy zulmning halokatli ta'sirini fosh qiladi. Hikoya muhim tarixiy va madaniy voqelikni aks ettiradi, shu bilan birga abadiy insoniy tajribalarni ham ko'rib chiqadi.

“Anor” hikoyasining tahlili

Abdulla Qahhorning “Anor” hikoyasi o‘zbek adabiyotidagi eng hissiy jihatdan kuchli va ramziy jihatdan boy asarlardan biridir. Ushbu hikoyada yozuvchi qashshoqlik, oilaviy munosabatlar, inson qadr-qimmati, umid va hissiy azob-uqubatlarni oddiy kundalik voqea orqali mohirona tasvirlaydi. Syujet tashqi ko‘rinishidan oddiy ko‘rinsa-da, hikoya chuqur ijtimoiy, psixologik va falsafiy ma’nolarni o‘z ichiga oladi. Qahhor kichik maishiy vaziyatni ijtimoiy tengsizlik, insoniy his-tuyg‘ular va axloqiy qadriyatlar haqida jiddiy mulohaza yuritishga aylantirish orqali o‘zining ajoyib badiiy qobiliyatini namoyish etadi. Realizmi, ramziy tasvirlari va psixologik chuqurligi tufayli “Anor” o‘zbek qisqa nasrining eng esda qolarli namunalaridan biriga aylandi. Hikoyaning markaziy voqeasi anor yeyish istagini bildirgan kasal ayol atrofida aylanadi. Bir qarashda, bu juda oddiy iltimosga o'xshaydi. Biroq, Qahhor bu oddiy vaziyatni asta-sekin qashshoqlik va ojizlikning fojiali ramziga aylantiradi. Er kasal xotini uchun anor topishga umidsizlik bilan harakat qiladi, ammo iqtisodiy qiyinchiliklar va ijtimoiy qiyinchiliklar tufayli hatto bu kichik istakni ham bajarish deyarli imkonsiz bo'lib qoladi. Bu kichikdek tuyulgan voqea orqali yozuvchi qashshoqlik va inson azob-uqubatlarining og'riqli haqiqatlarini ochib beradi. "Anor" sarlavhasi muhim ramziy ma'noga ega. O'zbek madaniyatida anor an'anaviy ravishda mo'l-ko'lchilik, sog'liq, go'zallik, oilaviy baxt va hayotning o'zini anglatadi. Biroq, hikoyada anor erishib bo'lmaydigan umid va hissiy og'riq ramziga aylanadi. Kasal ayolning mevaga bo'lgan istagi nafaqat jismoniy ehtiyojni, balki hissiy sog'inchni va insoniy zaiflikni ham aks ettiradi. Bunday oddiy narsaga erisha olmaslik oila boshidan kechirgan og'ir qashshoqlik va umidsizlikni ko'rsatadi. Shunday qilib, anor ham real obyekt, ham chuqur badiiy ramz vazifasini bajaradi. Hikoyaning eng diqqatga sazovor xususiyatlaridan biri uning psixologik realizmidir. Qahhor er va xotinning hissiy holatiga katta e'tibor beradi. Erning ojizligi, xavotiri, uyati va jimgina azob-uqubatlari g'ayrioddiy noziklik bilan tasvirlangan. U xotiniga yordam berishni xohlaydi, lekin bunga moliyaviy imkoniyati yo'q. Bu hissiy mojaro butun hikoya davomida chuqur psixologik taranglikni keltirib chiqaradi. Yozuvchi bo'rttirilgan dramadan foydalanmaydi; buning o'rniga u sokin azob-uqubat va ichki og'riqni realistik tafsilotlar va tabiiy dialoglar orqali taqdim etadi. Hikoya, shuningdek, u yozilgan davrning ijtimoiy sharoitlarini aks ettiradi. Sovet Ittifoqining dastlabki yillarida ko'plab o'zbek oilalari qashshoqlik, oziq-ovqat tanqisligi va qiyin yashash sharoitlariga duch kelishgan. Iqtisodiy tengsizlik, ayniqsa oddiy ishchilar va qishloq oilalari orasida jiddiy muammo bo'lib qoldi. Bir oilaning tajribalari orqali Qahhor minglab odamlarga ta'sir qiladigan kengroq ijtimoiy voqelikni ochib beradi. Hikoya hatto eng oddiy inson ehtiyojlarini ham har doim ham qondirib bo'lmaydigan jamiyatni tanqid qiladi.

"Anor"ning yana bir muhim jihati - yozuvchining soddalikdan foydalanishidir. Qahhor murakkab syujetlar yoki keraksiz tavsiflardan qochadi. Uning tili tabiiy, ixcham va hissiy jihatdan kuchli. Hikoyadagi har bir tafsilot badiiy maqsadga xizmat qiladi. Kichik harakatlar, pauzalar, yuz ifodalari va qisqa dialoglar chuqur hissiy ma'noni ochib beradi. Bu badiiy iqtisod Qahhorning nasriy uslubining o'ziga xos xususiyatlaridan biriga aylandi. Adabiyotshunoslar ko'pincha uning minimal hikoya qilish orqali kuchli hissiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ta'kidlashadi.

Oilaviy munosabatlar ham hikoyada markaziy o'rinni egallaydi. Er va xotin o'rtasidagi hissiy bog'liqlik samimiylik va realizm bilan tasvirlangan. Qashshoqlik va qiyinchiliklarga qaramay, ular o'rtasida o'zaro g'amxo'rlik va hissiy yaqinlik kuchli bo'lib qolmoqda. Erning xotinining xohishini bajarishga urinishi mas'uliyat, mehr-shafqat va sadoqatni namoyish etadi. Biroq, fojia uning iqtisodiy sharoitlarni yengib o'tolmasligidadir. Ushbu oilaviy munosabatlar orqali Qahhor qiyin sharoitlarda yashovchi oddiy odamlarning axloqiy kuchi va hissiy qadr-qimmatini ta'kidlaydi. Hikoyaning hissiy kuchi asosan kamtarlikdan kelib chiqadi. Qahhor o'quvchilarni ochiqchasiga qayg'uga majburlamaydi; aksincha, u hissiy ma'noning voqealar va tafsilotlar orqali tabiiy ravishda paydo bo'lishiga imkon beradi. O'quvchilar asta-sekin oilaning

azob-uqubatlarining chuqurligini tushunadilar va qahramonlar bilan hissiy jihatdan bog'lanadilar. Bu cheklangan badiiy uslub hikoyaning realizmi va psixologik ta'sirini oshiradi. Hikoyani falsafiy jihatdan ham talqin qilish mumkin. Erishib bo'lmaydigan anor ijtimoiy sharoitlar tufayli erishib bo'lmaydigan inson orzulari va istaklarini ramziy ma'noda ifodalaydi. Shu ma'noda, "Anor" nafaqat bitta kambag'al oila haqidagi hikoya, balki insonning ojizligi, ijtimoiy tengsizlik va umidning zaifligi haqidagi mulohazadir. Qahhor moddiy qashshoqlik nafaqat jismoniy hayotga, balki hissiy va ma'naviy farovonlikka ham qanday ta'sir qilishini namoyish etadi.

Hikoyadagi tabiat va narsalar ham ramziy ma'noda ishlaydi. Anorning o'zi hikoyaning hissiy markaziga aylanadi. Uning yo'qligi psixologik bo'shliq va qayg'uni yaratadi. Bitta oddiy narsa orqali yozuvchi butun hissiy va ijtimoiy muhitni yaratadi. Bu badiiy ramziylik Qahhorning adabiy mahoratini va oddiy hayotdan chuqur ma'no yaratish qobiliyatini namoyish etadi.

O'zbek adabiy taraqqiyoti nuqtai nazaridan, "Anor" realistik qisqa badiiy adabiyot evolyutsiyasida muhim bosqichni ifodalaydi. Hikoya qahramon yoki idealizatsiya qilingan obrazlarga emas, balki oddiy odamlarga qaratilgan. Bunday realizm adabiyot va ijtimoiy voqelik o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamladi. Qahhorning inson psixologiyasi, qashshoqlik va axloqiy azob-uqubatlarga e'tibori o'zbek yozuvchilarining keyingi avlodlariga ta'sir ko'rsatdi va milliy hikoya qilish an'anasini boyitdi. Adabiy tanqidchilar Qahhorning hikoyalari umuminsoniy ahamiyatga ega ekanligini tez-tez ta'kidlashadi. "Anor" o'ziga xos tarixiy va madaniy muhitni aks ettirsa-da, uning hissiy mavzulari turli jamiyatlar va davrlardagi o'quvchilar uchun tushunarli bo'lib qolmoqda. Qashshoqlik, ojizlik, kasallik, qurbonlik va umid umuminsoniy insoniy tajribalardir. Shuning uchun hikoya bugungi kunda ham badiiy va ta'limiy ahamiyatga ega.

Hikoya shuningdek, kuchli axloqiy ahamiyatga ega. U o'quvchilarni mehr-shafqat, ijtimoiy mas'uliyat va zaif odamlar duch keladigan qiyinchiliklar haqida o'ylashga undaydi. Qahhor insoniylik va hissiy sezgirlikni ta'kidlab, ijtimoiy befarqlik va iqtisodiy tengsizlikni nozik tanqid qiladi. O'quvchilar nafaqat qahramonlarga hamdard bo'lishga, balki azob-uqubatlarning kengroq ijtimoiy sabablari haqida ham mulohaza yuritishga taklif etiladi.

Xulosa qilib aytganda, "Anor" o'zbek adabiyotida psixologik realizm va ramziy hikoya qilishning eng yaxshi namunalaridan biridir. Oddiy maishiy voqea orqali Abdulla Qahhor chuqur ijtimoiy, hissiy va falsafiy ma'nolarni ochib beradi. Hikoyada qashshoqlik, inson qadr-qimmati, oilaga sadoqat va erishib bo'lmaydigan umid ajoyib badiiy mahorat bilan tasvirlangan. Uning realistik hikoyasi, ramziy tasvirlari, ixcham tili va psixologik chuqurligi uni o'zbek nasridagi eng muhim va abadiy hikoyalardan biriga aylantiradi. Bugungi kunda ham “Anor” juda dolzarb bo‘lib qolmoqda, chunki u o‘quvchilar va tadqiqotchilarning qalbida aks-sado berib kelayotgan abadiy insoniy his-tuyg‘ular va ijtimoiy voqelikni aks ettiradi.

“Bemor” hikoyasining tahlili

Abdulla Qahhorning “Bemor” hikoyasi o‘zbek adabiyotidagi eng fojiali, ijtimoiy ahamiyatga ega va hissiy jihatdan ta’sirchan asarlardan biridir. Ushbu hikoyada Qahhor oddiy ayolning kasalligi orqali qashshoqlik, ojizlik, johillik, oilaviy azob-uqubatlar va ijtimoiy tengsizlikni mohirona tasvirlaydi. Syujet juda sodda ko‘rinsa-da, hikoya chuqur psixologik, ijtimoiy va axloqiy ma’nolarni o‘z ichiga oladi. Realistik hikoya va kuchli hissiy tafsilotlar orqali yozuvchi qiyin tarixiy davrda kambag‘al oilalar duch kelgan og‘riqli voqelikni ochib beradi. “Bemor” o‘zbek realistik nasrining eng kuchli namunalaridan biriga aylandi, chunki u inson azob-uqubatlarini haqiqatga mos ravishda aks ettiradi va fojiani kuchaytiradigan ijtimoiy sharoitlarni fosh qiladi. Hikoya Sovet davrida, o‘zbek adabiyoti tobora oddiy odamlar hayoti va ijtimoiy muammolarga e’tibor qaratgan davrda yozilgan. Yigirmanchi asrning birinchi yarmida qashshoqlik, kasallik, tibbiy xizmatlarning yetishmasligi va iqtisodiy qiyinchiliklar Markaziy Osiyodagi ko‘plab oilalarga ta’sir ko‘rsatdi. Adabiyotda yozuvchilar ijtimoiy adolatsizlik va oddiy odamlarning hissiy holatiga e’tibor berib, bu voqeliklarni yanada ochiqroq tasvirlay boshladilar. Qahhor ushbu adabiy harakatning eng muhim vakillaridan biriga aylandi. Biroq,

siyosiy shiorlarga yoki mafkuraviy tushuntirishlarga ko'p tayangan yozuvchilardan farqli o'laroq, u inson psixologiyasi va realistik hayot vaziyatlariga e'tibor qaratdi. "Bemor" asarida bu badiiy usul ajoyib hissiy kuch bilan namoyon bo'ladi. Hikoyadagi markaziy shaxs - bu kasallik asta-sekin insonning ojizligi va ijtimoiy azob-uqubatlarning ramziga aylanib borayotgan kasal ayol. Oila qashshoqlik va resurslarning yetishmasligi tufayli tegishli tibbiy yordam ko'rsata olmaydi. Qahhor bu vaziyat orqali kambag'al odamlar ko'pincha kasallik va qiyinchiliklarga qarshi himoyasiz qoladigan fojiali haqiqatni fosh qiladi. Hikoya kasallik nafaqat biologik holat, balki iqtisodiy tengsizlik va yashash sharoitlari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan ijtimoiy muammo ekanligini ko'rsatadi. Hikoyaning eng muhim mavzularidan biri qashshoqlikdir. Qahhor qashshoqlikni nafaqat pulning yo'qligi, balki umid, qadr-qimmat va hissiy barqarorlikni yo'q qiladigan kuch sifatida tasvirlaydi. Hikoyadagi oila og'ir iqtisodiy bosim ostida omon qolish uchun kurashadi. Ularning dori-darmon yoki tegishli davolanishga qodir emasligi fojiani kuchaytiradi va kuchli hissiy taranglikni keltirib chiqaradi. Yozuvchi qashshoqlik inson hayotining barcha jabhalariga, jumladan, sog'liq, munosabatlar va psixologik farovonlikka qanday ta'sir qilishini mohirona ko'rsatib beradi.

Hikoyaning eng muhim mavzularidan biri qashshoqlikdir. "Bemor" degan ma'noni anglatuvchi "Bemor" sarlavhasi ramziy ma'noga ega. Hikoyadagi kasallik nafaqat bitta ayolning azobini, balki jamiyatning o'zining og'riqli holatini ham ifodalaydi. Qahhor kasal ayol obrazi orqali johillik, tengsizlik va befarqlikdan aziyat chekayotgan jamiyatni ramziy ravishda aks ettiradi. Shunday qilib, hikoya ham realistik, ham metaforik ma'noga ega. Psixologik realizm hikoyada markaziy o'rinni egallaydi. Qahhor oila a'zolarining hissiy azoblarini, ayniqsa ularning qo'rquvi, xavotiri, umidsizligi va ojizligini diqqat bilan tasvirlaydi. Kasallik kuchaygan sari uyning hissiy muhiti tobora og'irlashib boradi. Yozuvchi bo'rttirilgan hissiy sahnalardan foydalanmaydi; buning o'rniga u sukunat, kichik tafsilotlar, qisqa dialoglar va realistik tavsiflar orqali psixologik chuqurlik yaratadi. O'quvchilar asta-sekin qahramonlar boshidan kechirgan hissiy charchoqni his qilishadi.

Hikoyaning yana bir muhim jihati johillik va xurofotni tanqid qilishdir. Hikoyada aks ettirilgan tarixiy davrda ko'p odamlar ilmiy tibbiy bilimlarga ega bo'lmagan va an'anaviy tabiblarga, xurofotlarga yoki samarasiz davolash usullariga tayangan. Qahhor sog'liqni saqlashning yetarli emasligi va cheklangan ta'limning fojiali oqibatlarini ko'rsatib, bu ijtimoiy holatni nozik tanqid qiladi. Hikoya shuni ko'rsatadiki, johillik va qashshoqlik birgalikda inson azob-uqubatlari yanada og'irlashadigan muhitni yaratadi. "Bemor"dagi oilaviy munosabatlar samimiylik va hissiy realizm bilan tasvirlangan. Iqtisodiy qiyinchiliklarga qaramay, oila a'zolari bir-biriga chuqur g'amxo'rlik qilishadi. Ularning hissiy aloqasi hikoyaning fojiali ta'sirini kuchaytiradi, chunki o'quvchilar azob-uqubatlar birgalikda bo'lishini tushunishadi. Erning hissiy azobi, ojizligi va xotinini qutqarish istagi chuqur insoniy mehr-shafqat va mas'uliyatni namoyon etadi. Qahhor qiyin ijtimoiy sharoitlarda ham insoniy sevgi va axloqiy qadriyatlar kuchli bo'lib qolishini ko'rsatadi.

Qahhorning hikoyadagi eng katta badiiy yutuqlaridan biri bu uning soddalik orqali kuchli hissiy ta'sir yaratish qobiliyatidir. Hikoya tili ixcham, tabiiy va keraksiz bezaklardan xoli. Har bir jumla psixologik va badiiy maqsadga xizmat qiladi. Bu soddalik hikoyaning realizmini kuchaytiradi va o'quvchilarga qahramonlarning hissiy holatiga to'liq e'tibor qaratish imkonini beradi. Adabiyotshunoslar Qahhorning badiiy kuchi uning oddiy vaziyatlar va minimal rivoyat orqali chuqur ma'noni ifodalash qobiliyatida ekanligini tez-tez ta'kidlashadi.

Hikoya muhiti ham uning hissiy ta'siriga katta hissa qo'shadi. Kambag'al xonadon, sukunat, qorong'ulik va hissiy taranglik tasvirlari umidsizlik va umidsizlik hissini yaratadi. Atrof-muhit tafsilotlari qahramonlarning psixologik holati bilan chambarchas bog'liq. Qahhor nafaqat fon sifatida, balki hissiy azob-uqubatlar va ijtimoiy qiyinchiliklarni aks ettiruvchi badiiy vosita sifatida ham muhitdan foydalanadi. Hikoyada shuningdek, davrning kengroq ijtimoiy voqeliklari aks ettirilgan. Yigirmanchi asrning boshlarida ko'plab o'zbek oilalari qashshoqlikda

yashagan va zamonaviy sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy himoyadan mahrum bo'lgan. Bir oilaning fojiasi orqali Qahhor jamiyatning katta qismi boshidan kechirgan azob-uqubatlarni ochib beradi. Uning realizmi o'quvchilarga adabiyotni fantastika sifatida emas, balki inson hayotining haqiqiy aksi sifatida ko'rish imkonini beradi.

Adabiy nuqtai nazardan, "Bemor" o'zbek psixologik realizmining eng yaxshi namunalaridan birini ifodalaydi. Hikoya dramatik tashqi harakatlarga emas, balki ichki hissiy tajribalarga qaratilgan. Qahhorning jim azob-uqubatlar, hissiy taranglik va axloqiy og'riqlarni tasvirlash qobiliyati uni o'z davrining boshqa ko'plab yozuvchilaridan ajratib turadi. Uning qahramonlari oddiy odamlar, ammo ularning hissiy tajribalari umuminsoniy ahamiyatga ega. Hikoya shuningdek, muhim axloqiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega. U o'quvchilarni mehr-shafqat, insoniylik, ijtimoiy mas'uliyat va zaif odamlarning azob-uqubatlari haqida o'ylashga undaydi. Qahhor befarqlik va tengsizlikni tanqid qiladi, shu bilan birga hamdardlik va axloqiy sezgirlikni ta'kidlaydi. O'quvchilar hissiy jihatdan ta'sirlanadi, chunki yozuvchi to'g'ridan-to'g'ri hamdardlikni talab qiladi, balki hikoyaning realizmi tabiiy ravishda mehr-shafqatni uyg'otadi. Bundan tashqari, "Bemor" zamonaviy jamiyatda dolzarbligicha qolmoqda. Tarixiy sharoitlar o'zgargan bo'lsa-da, qashshoqlik, sog'liqni saqlash xizmatlaridan tengsiz foydalanish, hissiy azob-uqubatlar va ijtimoiy zaiflik kabi muammolar butun dunyo bo'ylab turli shakllarda mavjud bo'lib qolmoqda. Shuning uchun zamonaviy o'quvchilar hali ham hikoyaning hissiy va ijtimoiy mavzulari bilan bog'lanishlari mumkin. Hikoyaning badiiy tuzilishi Qahhorning qisqa nasr mahoratini namoyish etadi. U ortiqcha tushuntirishdan qochadi va buning o'rniga hissiy ma'noning realistik tafsilotlar orqali asta-sekin paydo bo'lishiga imkon beradi. Bu badiiy cheklov hikoyaning psixologik kuchini oshiradi. Fojia tabiiy va samimiy taqdim etilgani uchun haqiqiy tuyuladi.

Xulosa qilib aytganda, "Bemor" o'zbek adabiyotidagi eng hissiy jihatdan kuchli va ijtimoiy ahamiyatga ega hikoyalardan biridir. Realistik hikoya, psixologik tahlil va ramziy ma'no orqali Abdulla Qahhor qashshoqlik, kasallik, johillik va ojizlikning halokatli oqibatlarini ochib beradi. Hikoya o'zining tarixiy davrining ijtimoiy voqeliklarini aks ettiradi, shu bilan birga qo'rquv, mehr-shafqat, qurbonlik va qayg'u kabi abadiy insoniy tuyg'ularga ham murojaat qiladi.

“Mahalla” hikoyasining tahlili

Abdulla Qahhorning “Mahalla” hikoyasi o‘zbek adabiyotidagi eng ijtimoiy mazmunli va madaniy jihatdan muhim asarlardan biridir. Ushbu hikoyada Qahhor an’anaviy o‘zbek mahallasining ijtimoiy muhitini, odamlar o‘rtasidagi munosabatlarni, jamoaviy qadriyatlarni, axloqiy bosimni va jamiyatning shaxsga ta’sirini mohirona tasvirlaydi. Realistik hikoya va nozik satira orqali yozuvchi mahalla hayotining ham ijobiy, ham salbiy tomonlarini ochib beradi. Hikoya nafaqat adabiy asar sifatida, balki XX asr boshlaridagi o‘zbek ijtimoiy hayotining tarixiy va madaniy aksi sifatida ham muhimdir.

“Mahalla” tushunchasi o‘zbek jamiyatida alohida o‘rin tutadi. An’anaga ko‘ra, mahalla nafaqat turar-joy maydoni, balki axloqiy xulq-atvor, oilaviy munosabatlar, jamoatchilik fikri va jamoaviy birdamlikni tartibga soluvchi ijtimoiy institut sifatida ham faoliyat yuritgan. O‘zbek madaniyatida mahalla birlik, o‘zaro yordam, ijtimoiy mas’uliyat va mahalla hamkorligini ifodalagan. Biroq, bu ijobiy jihatlar bilan bir qatorda, mahalla g‘iybat, ijtimoiy nazorat, shaxsiy hayotga haddan tashqari aralashish va jamoatchilik bosimi manbaiga ham aylanishi mumkin. “Mahalla”da Qahhor bu ikkilik tabiatni ajoyib realizm va badiiy muvozanat bilan taqdim etadi. Sovet davrda ko‘plab yozuvchilar o‘zgaruvchan jamiyatda mahalla kabi an’anaviy institutlarning rolini tahlil qilishga harakat qilishgan. Qahhor bu mavzuga mavhum mafkuraviy munozara orqali emas, balki realistik insoniy vaziyatlar va psixologik jihatdan ishonarli personajlar orqali yondashgan. Uning badiiy maqsadi jamoaviy hayotning shaxs taqdiriga, his-tuyg‘ulariga va xatti-harakatlariga qanday ta’sir qilishini ochib berish edi. Hikoyaning asosiy mavzularidan biri ijtimoiy bosimdir. Mahalla muhitida shaxslar ko‘pincha jamoatchilik fikriga va qo‘shnilarning

hukmiga qaram bo‘lib qoladilar. Odamlar tanqid, g‘iybat va xo‘rlikdan qo‘rqishadi, chunki obro‘ an’anaviy jamiyatda muhim rol o‘ynaydi. Qahhor bu ijtimoiy muhit shaxsiy erkinlikni qanday cheklashi va hissiy taranglikni keltirib chiqarishi mumkinligini mohirona ko‘rsatadi. Hikoyadagi qahramonlar boshqalarning ular haqida nima deb o‘ylashidan chuqur ta’sirlanadi va bu qaramlik ularning harakatlarini shakllantiruvchi asosiy psixologik kuchlardan biriga aylanadi. Shu bilan birga, hikoya o‘zbek jamiyatining jamoaviy tabiatini ham ta’kidlaydi. Mahalla odamlar bir-birining quvonch va qayg'ularini baham ko'radigan, oilaviy tadbirlarda ishtirok etadigan va qiyin paytlarda ijtimoiy yordam ko'rsatadigan joy sifatida namoyon bo'ladi. Qahhor realistik sahnalar va muloqotlar orqali qo'shnilar o'rtasidagi yaqin ijtimoiy aloqalarni namoyish etadi. Biroq, u idealizatsiyadan qochadi va jamoaviy birdamlik ba'zan keraksiz aralashuv va axloqiy ikkiyuzlamachilikka aylanishi mumkinligini ko'rsatadi.

Hikoyaning realizmi uning eng katta badiiy kuchli tomonlaridan biridir. Qahhor oddiy odamlarni, kundalik vaziyatlarni va tanish ijtimoiy munosabatlarni favqulodda haqiqiylik bilan tasvirlaydi. Qahramonlar tabiiy ravishda gapirishadi, realistik yo'l tutishadi va ijtimoiy muhitining mentalitetini aks ettiradilar. O'quvchilar hikoyada o'zbek hayotining haqiqiy jihatlarini osongina taniy olishadi, bu esa uning hissiy va madaniy ahamiyatini oshiradi. "Mahalla"da psixologik tahlil ham muhim o'rin tutadi. Qahhor doimiy ijtimoiy kuzatuv ostida yashovchi shaxslarning hissiy holatini diqqat bilan o'rganadi. Jamoatchilik sharmandaligidan qo'rqish, hurmatga intilish, obro' haqida tashvishlanish va jamoatchilik fikriga hissiy bog'liqlik hikoyada psixologik taranglikni keltirib chiqaradi. Yozuvchi ijtimoiy muhit nafaqat tashqi xatti-harakatlarga, balki ichki hissiy hayotga ham qanday ta'sir qilishi mumkinligini ko'rsatadi. Hikoyaning yana bir muhim xususiyati - satira va kinoya. Qahhor salbiy ijtimoiy hodisalarni tanqid qilish uchun tez-tez nozik hazil va kinoyadan foydalangan. "Mahalla" asarida u ikkiyuzlamachilik, g'iybat, sun'iy axloq va keraksiz ijtimoiy aralashuvni realistik va ba'zan hazilli vaziyatlar orqali fosh qilgan. Biroq, uning satirasi hech qachon yuzaki emas. Hazil ortida jiddiy ijtimoiy tanqid va inson qadr-qimmati va erkinligiga chuqur tashvish yotadi. Hikoya tili Qahhorning badiiy mahoratini aks ettiradi. Uning uslubi sodda, ixcham va tabiiy, ammo har bir jumla ijtimoiy va hissiy ma'noga ega. U ortiqcha tavsiflardan qochadi va buning o'rniga dialog, realistik tafsilotlar va psixologik nuanslar orqali badiiy ta'sir yaratadi. Bu stilistik soddalik uning nasrining o'ziga xos xususiyatlaridan biriga aylandi va o'zbek realistik adabiyoti rivojiga katta hissa qo'shdi.

Mahallaning o'zi hikoyada ramziy ma'noda ishlaydi. U jamiyatni barcha axloqiy qarama-qarshiliklari, ijtimoiy kutganlari, kuchli va zaif tomonlari bilan ifodalaydi. Qahhor mahallaning kichik dunyosi orqali kengroq insoniy va ijtimoiy muammolarni aks ettiradi. Shunday qilib, hikoya nafaqat mahalliy madaniy ahamiyatga, balki umuminsoniy ijtimoiy ma'noga ham ega. Tarixan, hikoya o'zbek jamiyatidagi muhim o'tish davrini aks ettiradi. Sovet Ittifoqining dastlabki yillarida an'anaviy ijtimoiy tuzilmalar modernizatsiya, siyosiy islohotlar va mafkuraviy o'zgarishlar ta'sirida o'zgara boshladi. Markaziy Osiyo hayotidagi eng qadimgi institutlardan biri bo'lgan mahalla bu davrda ham saqlanib qolish, ham tanqidga uchradi. Qahhorning hikoyasi an'anaviy jamoaviy qadriyatlar va individuallik va shaxsiy erkinlik haqidagi yangi g'oyalar o'rtasidagi ziddiyatni tasvirlash orqali ushbu murakkab ijtimoiy muhitni aks ettiradi. Hikoya shuningdek, an'anaviy jamiyatdagi gender munosabatlarini ham ochib beradi. Ko'pgina mahalla muhitlarida ayollar g'iybat, axloqiy hukm va ijtimoiy cheklovlarga ayniqsa moyil edilar. Jamoatchilik fikri ko'pincha ayollarning xatti-harakatlarini erkaklarning xatti-harakatlariga qaraganda qat'iyroq nazorat qilgan. Qahhor nozik tafsilotlar va ijtimoiy o'zaro ta'sirlar orqali bu tengsizliklarga ishora qiladi va jamoaviy tuzilmalar ayollarga ijtimoiy bosimni qanday kuchaytirishi mumkinligini ko'rsatadi.

"Mahalla"ning bugungi kunda ham muhim bo'lib qolishi sabablaridan biri uning dolzarbligidir. Hatto zamonaviy jamiyatda ham odamlar hali ham jamoatchilik fikri, ijtimoiy kutganlar va jamoatchilik bosimi ta'sirida. G'iybat, obro', konformizm va shaxsiy hayotga

aralashish kabi masalalar ko'plab madaniyatlarda mavjud bo'lib qolmoqda. Shuning uchun, zamonaviy o'quvchilar hikoyada taqdim etilgan mavzular bilan hissiy va ijtimoiy jihatdan bog'lanishlari mumkin.

Adabiy nuqtai nazardan, "Mahalla" o'zbek sotsializmining muhim namunasidir. Hikoya dramatik voqealarga yoki qahramon qahramonlarga tayanmaydi. Buning o'rniga, Qahhor oddiy hayot va kundalik ijtimoiy munosabatlarga e'tibor qaratadi. Ushbu badiiy yondashuv hikoyaning realizmini mustahkamlaydi va o'quvchilarga tanish insoniy tajribalar haqida chuqur mulohaza yuritish imkonini beradi. Hikoyaning ta'limiy va axloqiy qiymati ham muhimdir. Qahhor o'quvchilarni ijtimoiy xulq-atvor, axloqiy mas'uliyat va shaxsiy qadr-qimmatga hurmat haqida tanqidiy fikrlashga undaydi. Birdamlik va o'zaro qo'llab-quvvatlashning ijobiy qadriyatlarini qadrlash bilan birga, u jamoa hayotidagi ikkiyuzlamachilik, haddan tashqari hukm va hissiy shafqatsizlikdan ham ogohlantiradi. Shu tarzda hikoya ham ijtimoiy ongni, ham axloqiy mulohazani rivojlantiradi. Bundan tashqari, hikoya Qahhorning ijtimoiy tanqidni badiiy noziklik bilan birlashtirishdagi ajoyib qobiliyatini namoyish etadi. U hech qachon to'g'ridan-to'g'ri axloqiy saboqlarni sodda tarzda taqdim etmaydi. Buning o'rniga, o'quvchilar ijtimoiy muammolarni realistik voqealar, hissiy vaziyatlar va personajlarning o'zaro ta'siri orqali asta-sekin tushunadilar. Bu badiiy cheklov hikoyaning intellektual va hissiy ta'sirini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, “Mahalla” o‘zbek adabiyotidagi eng ijtimoiy jihatdan chuqur va madaniy jihatdan qimmatli hikoyalardan biridir. Abdulla Qahhor realistik hikoya, psixologik chuqurlik, satira va ramziy ma’no orqali an’anaviy jamoa hayotining murakkab tabiatini tasvirlaydi. Hikoya mahalla tizimining kuchli va zaif tomonlarini aks ettiradi, shu bilan birga ijtimoiy bosim, inson qadr-qimmati, axloqiy mas’uliyat va jamoaviy ta’sir kabi umuminsoniy mavzularni ko‘rib chiqadi. Uning realizmi, hissiy haqiqati va madaniy ahamiyati uning o‘zbek adabiyotshunosligida va avlodlar o‘rtasida doimiy ahamiyatini ta’minlaydi.

“O‘g‘ri” hikoyasining tahlili

Abdulla Qahhorning “O‘g‘ri” hikoyasi o‘zbek adabiyotidagi eng mashhur va ijtimoiy tanqidiy asarlardan biridir. Ushbu hikoyada Qahhor adolatsizlik, korruptsiya, ijtimoiy tengsizlik va oddiy odamlarning og‘ir ahvolini ochib berish uchun realizm, satira, istehzo va psixologik tahlilni mohirona birlashtiradi. Hikoya nisbatan qisqa bo‘lsa-da, unda chuqur ijtimoiy va falsafiy ma’nolar mavjud. Oddiy voqealar va realistik qahramonlar orqali yozuvchi jamiyatda mavjud bo‘lgan axloqiy qarama-qarshiliklarni ochib beradi va zaif shaxslarni zulm ostiga olgan tizimlarni tanqid qiladi. Badiiy kuchi va ijtimoiy ahamiyati tufayli “O‘g‘ri” o‘zbek realistik hikoyachiligining eng muhim namunalaridan biriga aylandi.

Hikoyaning eng muhim mavzularidan biri ijtimoiy adolatsizlikdir. Hikoyadagi oddiy odamlar hokimiyat, byurokratiya va ijtimoiy tengsizlik oldida zaif va himoyasiz ko‘rinadi. Qahhor kambag‘al va himoyasiz shaxslarning ko‘pincha adolatsiz munosabat, shubha va xo‘rlik qurboniga aylanishini tasvirlaydi. Qahramonlar boshidan kechirgan hissiy azob-uqubatlar o‘sha davrdagi ko‘plab oddiy fuqarolarning kengroq ijtimoiy holatini aks ettiradi. Hikoyada shuningdek, byurokratiya va hokimiyatni suiiste’mol qilish qattiq tanqid qilinadi. Sovet davrida byurokratik tizimlar ko'pincha samarasizlik, befarqlik va korruptsiya bilan bog'liq bo'lib qoldi. Qahhor bu muammolarni realistik vaziyatlar va personajlarning o'zaro ta'siri orqali nozik tarzda ochib beradi. Hikoyada amaldorlar va hokimiyat vakillari ko'pincha befarq, xudbin yoki odamlarning haqiqiy azob-uqubatlaridan uzilgan holda ko'rinadi. Bu tanqid hikoyaning ijtimoiy ahamiyatini oshiradi va yozuvchining adabiyot orqali ijtimoiy muammolarni hal qilishdagi jasoratini namoyish etadi. "O'g'ri"da satira va istehzo markaziy o'rinni egallaydi. Qahhor o'zbek adabiyotidagi eng buyuk satirik nasr ustalaridan biri edi. Bu hikoyada u hazilni nafaqat o'yin-kulgi uchun, balki adolatsizlik va ikkiyuzlamachilikka qarshi kuchli badiiy qurol sifatida ham qo'llaydi. Hikoyadagi istehzo dialoglar, vaziyatlar va personajlarning xatti-harakatlari orqali tabiiy ravishda paydo bo'ladi. O'quvchilar ko'pincha muayyan sahnalarga tabassum qilishadi va

shu bilan birga hazil ostida yashiringan jiddiy ijtimoiy tanqidni ham tan olishadi. Komediya va fojianing bu kombinatsiyasi Qahhorning o'ziga xos badiiy xususiyatlaridan biriga aylandi. Psixologik realizm hikoyaning yana bir asosiy kuchidir. Qahhor qo'rquv, xo'rlik, ojizlik va xavotirga duch kelgan oddiy odamlarning hissiy holatini diqqat bilan tasvirlaydi. Shubha va ijtimoiy tengsizlik tufayli yuzaga keladigan psixologik bosim hikoyaning markaziy hissiy kuchlaridan biriga aylanadi. O'quvchilar nafaqat tashqi voqealarni, balki qahramonlarning ichki hissiy azoblarini ham tushunishga qodir.

Hikoya tili Qahhorning badiiy mahoratini aks ettiradi. Uning uslubi ixcham, tabiiy va realistikdir. U keraksiz tavsiflardan qochadi va oddiy nutq, qisqa dialoglar va puxta tanlangan tafsilotlar orqali hissiy va ijtimoiy chuqurlikni yaratadi. Bu soddalik hikoyaning realizmini kuchaytiradi va o'quvchilarga uning axloqiy va ijtimoiy ma'nosiga to'g'ridan-to'g'ri e'tibor qaratish imkonini beradi. Adabiyotshunoslar Qahhorning murakkab ijtimoiy tanqidni minimal badiiy vositalar orqali ifoda eta olishini tez-tez ta'kidlaydilar. "O'g'ri"dagi qahramonlar izolyatsiya qilingan shaxslar emas, balki kengroq ijtimoiy tiplarni ifodalaydi. Ular orqali yozuvchi jamiyatdagi oddiy ishchilar, kambag'al oilalar, kuchsiz fuqarolar va vijdonsiz amaldorlarning ahvolini tasvirlaydi. Biroq, bu qahramonlar hech qachon sun'iy yoki mavhum his qilmaydi. Qahhor ularga realistik his-tuyg'ular, xatti-harakatlar va psixologik murakkablikni beradi, bu esa hikoyaning badiiy haqiqiyligini oshiradi.

Hikoyaning yana bir muhim jihati uning axloqiy o'lchamidir. Qahhor halollik, adolat, qadr-qimmat va mas'uliyat haqida jiddiy axloqiy savollarni ko'taradi. Hikoya o'quvchilarni axloqiy qoralashga kim loyiq va ijtimoiy tizimlar inson xatti-harakatlariga qanday ta'sir qilishi haqida tanqidiy fikrlashga undaydi. Hikoya jamiyatdagi adolatsizlik ba'zan individual jinoiy harakatlarga qaraganda ko'proq halokatli bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi.

Hikoyaning tarixiy konteksti ham ahamiyatlidir. Sovet davrining dastlabki o'n yilliklarida tezkor ijtimoiy o'zgarishlar rasmiy mafkura va real ijtimoiy hayot o'rtasida ziddiyatlarni keltirib chiqardi. Tenglik va adolat siyosiy jihatdan targ'ib qilingan bo'lsa-da, oddiy odamlar ko'pincha iqtisodiy qiyinchiliklar va byurokratik zulmni boshdan kechirishda davom etishdi. Qahhor bu qarama-qarshiliklarni realistik tarzda aks ettiradi, ijtimoiy ideallar va amaliy voqelik o'rtasidagi tafovutni ko'rsatadi. Hikoyadagi o'g'irlikning ramziy ma'nosini ko'p jihatdan talqin qilish mumkin. Bir tomondan, o'g'irlik syujet rivojlanadigan jinoiy harakatni anglatadi. Boshqa tomondan, u jamiyat ichidagi inson qadr-qimmati, ishonchi, adolati va axloqiy yaxlitligining yo'qolishini anglatadi. Ushbu ramziylik orqali yozuvchi oddiy hikoyani kengroq ijtimoiy va falsafiy mulohazaga aylantiradi. Hikoya zamonaviy davrda ham juda dolzarb bo'lib qolmoqda. Korruptsiya, hokimiyatni suiiste'mol qilish, tengsizlik va ijtimoiy adolatsizlik kabi muammolar dunyoning ko'plab jamiyatlarida mavjud bo'lib qolmoqda. Shuning uchun zamonaviy o'quvchilar hali ham "O'g'ri"da taqdim etilgan mavzular bilan hissiy va intellektual jihatdan bog'lanishlari mumkin. Bu masalalarning universalligi hikoyaning uzoq muddatli adabiy ahamiyatiga hissa qo'shadi.

Adabiy nuqtai nazardan, “O‘g‘ri” o‘zbek sotsializmi va satirik nasrining eng yaxshi namunalaridan birini ifodalaydi. Qahhor realistik tasvir, psixologik tahlil, ramziy ma’no va ijtimoiy tanqidni ixcham hikoya tuzilishida muvaffaqiyatli birlashtiradi. Bu badiiy muvozanat hikoyaning o‘zbek adabiy fanida keng o‘rganilishining sababini tushuntiradi. Hikoyaning tarbiyaviy qiymati ham bir xil darajada muhimdir. U o‘quvchilarni axloq, adolat, halollik va ijtimoiy mas’uliyat haqida tanqidiy fikrlashga o‘rgatadi. Emotsional realizm va satira orqali Qahhor oddiy odamlarning azob-uqubatlariga nisbatan axloqiy ong va sezgirlikni rag‘batlantiradi. Hikoya inson qadr-qimmati va axloqiy xulq-atvorini ta’kidlab, ikkiyuzlamachilik, befarqlik va hokimiyatni suiiste’mol qilishdan ogohlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, “O‘g‘ri” o‘zbek adabiyotidagi eng ijtimoiy jihatdan kuchli va badiiy jihatdan muvaffaqiyatli hikoyalardan biridir. Abdulla Qahhor realizm, satira, istehzo va

psixologik chuqurlik orqali jamiyat ichidagi adolatsizlik, korruptsiya, ijtimoiy tengsizlik va axloqiy qarama-qarshiliklarni fosh qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qahhorning "Anor", "Dahshat", "Bemor", "Mahalla" va "O'g'ri" hikoyalari o'zbek adabiyotida o'ziga xos va juda muhim o'rin tutadi. Ushbu hikoyalar orqali yozuvchi murakkab tarixiy davrda oddiy odamlarning ijtimoiy hayoti, axloqiy ziddiyatlari, psixologik azob-uqubatlari va ma'naviy holatini haqqoniy tasvirlagan. Qahhorning badiiy mahorati, ayniqsa, oddiy kundalik voqealar va realistik qahramonlar orqali chuqur ijtimoiy va falsafiy ma'nolarni ochib berish qobiliyatida yaqqol ko'rinadi. Uning hikoyalari faqat tashqi voqelikni tasvirlash bilan cheklanib qolmaydi; ular insoniy his-tuyg'ular, axloqiy mojarolar, qo'rquvlar, umidlar va ichki azoblarni chuqur o'rganadi.

Hikoyalar tahlili shuni ko'rsatadiki, realizm Qahhor ijodining markaziy badiiy tamoyiliga aylangan. Yozuvchi sun'iy mubolag'asiz real insoniy tajribalar, ijtimoiy tengsizlik, qashshoqlik, johillik, adolatsizlik va hissiy qiyinchiliklarga e'tibor qaratgan. "Bemor" va "Anor" asarlarida qashshoqlik va ojizlik ham jismoniy, ham ma'naviy hayotga ta'sir qiluvchi halokatli ijtimoiy kuchlar sifatida tasvirlangan. "Dahshat" asarida qo'rquv va xurofot inson erkinligi va qadr-qimmatini bostiruvchi psixologik va ijtimoiy muammolar sifatida namoyon bo'ladi. “Mahalla” asarida jamoat hayoti ham ijobiy, ham salbiy jihatlari bilan namoyish etiladi, jamoatchilik fikri va ijtimoiy bosimning individual xatti-harakatlarga qanday ta'sir qilishini ochib beradi. “O‘g‘ri” asarida satira va istehzo korruptsiya, byurokratiya va axloqiy ikkiyuzlamachilikni tanqid qilish uchun kuchli vositaga aylanadi.

Qahhorning eng muhim yutuqlaridan biri bu uning psixologik realizmidir. Yozuvchi qahramonlarining hissiy holatini diqqat bilan o‘rganadi va ularning ichki dunyosini ajoyib haqiqiylik bilan tasvirlaydi. Qo‘rquv, qayg‘u, ojizlik, uyat, rahm-shafqat va umid realistik muloqot, ramziy tafsilotlar va ixcham hikoya orqali tabiiy ravishda taqdim etiladi. Bu psixologik chuqurlik o‘quvchilarga nafaqat voqealarni kuzatish, balki qahramonlarning azob-uqubatlari va axloqiy kurashlarini hissiy jihatdan boshdan kechirish imkonini beradi. Bu hikoyalarning yana bir muhim xususiyati ularning ijtimoiy ahamiyatidir. Qahhor adabiyotni real hayotdan ajratmagan; aksincha, u jamiyatdagi muhim ijtimoiy muammolar va axloqiy qarama-qarshiliklarni ochib berish uchun badiiy ifodadan foydalangan. Uning hikoyalarida jaholat, tengsizlik, befarqlik, korruptsiya, g‘iybat, xurofot va hokimiyatni suiiste'mol qilish tanqid qilinadi, shu bilan birga insoniylik, adolat, rahm-shafqat, halollik va axloqiy mas'uliyatni targ‘ib qiladi. Shuning uchun uning asarlari nafaqat badiiy qiymatga, balki kuchli ta'limiy va axloqiy ahamiyatga ham ega. Qahhor hikoyalarining ramziy boyligi ularning adabiy ahamiyatini yanada oshiradi. "Anor"dagi anor, "Bemor"dagi kasallik, "Dahshat"dagi qo'rquv, "Mahalla"dagi mahalla muhiti va "O'g'ri"dagi o'g'rilik kabi obyektlar va vaziyatlar chuqurroq falsafiy va ijtimoiy ma'nolarga ega. Simvolizm orqali yozuvchi oddiy voqealarni inson taqdiri, ijtimoiy voqelik va axloqiy qadriyatlar haqidagi mulohazalarga aylantiradi.

Umuman olganda, Abdulla Qahhor o‘zining realizmi, psixologik tahlili, satirasi va ijtimoiy tanqidi orqali o‘zbek hikoyachilik an’analari rivojiga ulkan hissa qo‘shdi. Uning hikoyalari badiiy mukammallik, axloqiy mulohaza va inson hayotini haqqoniy tasvirlashning muhim namunalari bo‘lib xizmat qilmoqda. Natijada, “Anor”, “Dahshat”, “Bemor”, “Mahalla” va “O‘g‘ri” nafaqat adabiy tadqiqotlar, balki kelajak avlodlarning axloqiy, madaniy va ma’naviy tarbiyasi uchun ham qimmatli bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qahhor A. Tanlangan asarlar: 3 jildlik. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1987.

2. Qahhor A. Hikoyalar. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2004.
3. Karimov N. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
4. Qo‘shjonov M. O‘zbek realistik nasri taraqqiyoti. – Toshkent: Fan, 1978.
5. Normatov U. Adabiyot va zamon. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
6. Yoqubov O. Adib va davr muammolari. – Toshkent: Sharq, 1998.
7. Rasulov A. Badiiy mahorat va uslub masalalari. – Toshkent: Fan, 1982.
8. Hamidov H. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Universitet, 2001.
9. Mirzayev S. O‘zbek hikoyachiligi. – Toshkent: Fan, 1995.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlarni ma’naviy va intellektual rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2019.